

ЗАДАТАК И ЗНАЧАЈ ИСТОРИСКЕ КАРТОГРАФИЈЕ

Задатак

Као што се често замењује појам Историске Географије са појмом Историје Географије, догађа се, да се не разликује стара карта од историске карте. Немачка терминологија (*historische Karte* и *Geschichtskarte*) је у том погледу јасна. Ми напротив историском картом зовемо ону, на којој приказујемо државне границе и друге културне предмете неког одређеног историског доба. И најбоље ће бити, ако овај назив остане, јер је већ уобичајен и јер је тешко наћи бољи. Према овом би изгледало, да су историска карта и Историска Картографија у узрочној вези. У томе и јесте незгодна страна наше терминологије, јер ми под називом „Историска Картографија” разумевамо историско-географску дисциплину, која се бави изучавањем старих карата, а не стоји у узрочној вези са историском картом. Једино неки пут може стара карта да послужи као извор по којем се изграђује историска карта. Како и планови насеља могу бити предмет географског изучавања,¹⁾ мишљења сам, да се задатак Историске Картографије прошири и на изучавање старих планова градова, утврђења и других насеља.

Пошто је стара карта историски споменик, задатак је Историске Картографије, да, по начелима историске методе, критички испита њену вредност. А критично оцењивање је неопходно потребно, јер, као у многим другим историским споменицима, и у старим картама има много материјала, који не претставља никакву вредност. Треба, дакле, испитати, да ли је карта заиста оно, зашта је ми држимо.²⁾ Да се о тому уверимо, треба утврдити аутора, цртача, резбара, штампара, доба постанка, пројекцију и размер. Нарочиту пажњу треба обратити цртачу и резбару, јер су они често израду карте вршили без знања ауторова. Али има карата без ознаке аутора и датума. Тако су, н.пр., у првом издању Блеевог атласа, из год. 1631, од 103 карте само 27 са именом аутора, а једино 7 са датумом.³⁾ У оваквим случајевима могу

¹⁾ E. Oberhummer, *Der Stadtplan, seine Entwicklung und geographische Bedeutung Verhandlungen des XVI Deutschen Geographentages zu Nürnberg 1907.*

²⁾ E. Bernheim, *Lehrbuch der Historischen Methode und der Geschichtsphilosophie*. Leipzig 1906, стр. 330.

Eckert, *Die Kartenwissenschaft*, I. Berlin und Leipzig 1921, стр. 62.

се ови недостаци често попунити из садржаја карте. После утврђивања ових спољних ознака карте треба свестрано оценити њен садржај.

Ми ћемо се из доцнијег излагања уверити, да нас сама метода испитивања старих карата доводи до извора којим се аутор користио. На тај начин утврђујемо степен оригиналности карте. Овом главном задатку Историске Картографије треба обратити сву пажњу, јер се нигде у толикој мери — једино је изузетак Музика — аутори не ките туђим перјем као у Картографији. Повика на плагијат у Картографији врло је стара. Картографи су штитили своја дела ауторским правом (*cum privilegio, Imperiale privilegium*), али су ово право, наравно, добивали само за поједине земље и на ограничено време. Нарочито пажљиво треба испитати садржај карата са врло звучним насловима: *tabula novissima, recens nova et post omnes priores accuratissima delineatio.*⁴⁾

Познато је, да су *пројекција* и *размер* основни математски елементи карте. Они стоје у таквој међусобној узрочној вези, да се један без другога не могу замислити.

Пројекција се јавља већ у најстаријим картама и увек је претстављала најтеже питање које картограф има да реши, тј., да прикажујући неравну површину земљину што више смањи погрешке које су неминовне, кад се крива површина претставља на једној равни. Стога је утврђивање пројекције на старим картама од не малог значаја. Помоћу пројекције лакше ћемо запазити погрешке, одредићемо однос према ранијим картама и тако створити суд о оригиналности карте. Многе карте немају пројекције или је мрежа подневака и упоредника само шаблонски уцртана. Ако на таквим картама повучемо мрежу подневака и упоредника, лако ћемо се уверити о тачности карте. Неки пут ћемо опазити, да места која имају исту географску ширину и дужину не леже на старим картама на истом подневку, односно упореднику. Али овакве погрешке могу имати и своју позитивну страну. Тако је, н.пр., Лацијусова карта Угарске северно од 47° с. ш. тачна. Јужно од тога мрежа упоредника такође је тачна, али су места где су мреже повезане за 1/2° помакнута према истоку. Отуда је Пенк у својој оцени Лацијусове карте извео закључак, да се Лацијусова карта Угарске састоји из две карте, које су лоше повезане.⁵⁾ Нема сумње, да ово није осамљен случај, који показује, како и погрешке на картама могу бити од користи при стварању суда о њиховој вредности.

Тек у 19 веку картографи су почели да редовно наводе *размер*. На старим картама није га увек било, а често је наведено више размера. Још у првој половини 19 века на Донетовој карти Француске означено је 13 разних размера, а у Боновом атласу из 1785 год. 35. Размер се обично изражавао у миљама. Изгледа да је први докуменат,

⁴⁾ M. Eckert, *ibid.*, стр. 21.

⁵⁾ A. Penk, *Wolfgang Lazius' Karten von Österreich und Ungarn. Zeitschrift d. Gesell. f. Erdk. zu Berlin*, 1907, стр. 83.

на којем је означена миља, колико је досада познато, Птолемејево издање од 1513 год. Миља као јединица за размер одржала се до 19 века, а у Енглеској до данас. На аустриским картама 17 и 18 века често су употребљавани кораци.

При оцењивању карте на основу размера треба утврдити да ли се аутор заиста држао размера или га је само из обичаја навео. У најновије време су најпознатији научници на пољу Картографије оспоравали вредност размера на старим картама. Пошто је констатовано да такво тврђење није увек основано, треба размеру обратити нарочиту пажњу, јер и та страна може да послужи као добар водич при оцењивању карте. — Размер ће нам врло добро послужити при оцењивању оних карата које су постале повећањем или смањивањем из више карата. При томе ћемо се лако уверити, да ли је аутор збиља карту смањио или увеличао према назначеном размеру. И садржај карте биће у оваквим картама од велике користи, јер се нигде субјективна вредност картографа не испољава у толикој мери колико у *генералисању*.

Навикнути на *оријентацију* према северу, запазићемо на неким старим картама необичну појаву, оријентацију према истоку или југу. Најстарије карте оријентисане су према истоку или југу, нарочито арапске и средњевековне калуђерске карте. У Немачкој се оријентација према југу одржала и после 15 века. Данашња оријентација према северу почела се употребљавати у доба ренесансе и постепено је преовладала. Доста су различита мишљења о овим појавама на старим картама, али су ове појаве као такве, за нас, на овом месту, без интереса. Многе карте које претстављају наше Подунавље и Посавину оријентисане су према југу. Врло је вероватно, да је ова оријентација употребљавана, јер је ове карте радила Аустрија због турских ратова у 17 и 18 веку, тј., због продирања са севера према југу. Без сумње да се и оваква упадљива појава може искористити при оцењивању карата. У многим атласима, н.пр., није оријентација иста, по свој прилици због тога, што су извори различити.

Иако су пројекција, размер, оријентација, и — како ћемо видети — ситуација и све што је у вези са дводимензионалним претстављањем рељефа темељи карте, ипак би карта остала мртва равна, кад јој *висински облици* не би дали живота. Стога се трагови претстављања рељефа налазе на најстаријим картама. Али, јер је претстављање терена доста тежак картографски рад, оно је тек у 19 веку постигло данашњи ступањ савршенства. Како је ово усавршавање трајало преко 30 векова, то је претстављање терена прошло кроз многе фазе. За нас су од интереса карте од 15 века даље. Од методе крличњака, на картама које претстављају наше земље, заступљене су све промене. На неким картама положај планина, на другим правац простирања, па начин претстављања, а на новијим и измерене коте, биће поуздане основе за оцењивање међусобног односа старих карата. Класичан је пример Централно Било, где се јасно види, како су сви картографи,

који су претстављали Балканско Полуострво, били од краја 15 до четрдесетих година прошлога века у истој заблуди, јер су се користили истим извором.

Конвенционални знаци за ситуацију од Меркатора, дакле у нешто више од 300 година, нису се битно изменили, стога ћемо их лакше запазити. Али облик обалске линије, правац речних токова, положај језера, распрострањање шума, имена и положај насеља, па затим положај путева, мостова, канала, политичких и административних граница и многих других предмета — на свакој карти су скоро различити. Ја сам на другом месту упозорио на различито приказивање облика Балканског Полуострва на картама Птолемејевим, Гасталдијевим и Меркаторовим, као и на разлике у приказивању река, језера и шума.⁶⁾

Картографски мање образовани аутори, понекад обични цртачи или резбари, сву су пажњу посвећивали једино ситуацији, не знајући и не осећајући важност других картографских елемената и њихове узрочне везе са ситуацијом. Стога су често тешко гршили. Н.пр., исто насеље на разним картама цртали су на различитим местима.

Испитујући ситуацију требаће више пута обратити пажњу не само старим картама, него и другим изворима којим се аутор користио. Често су наведени такви извори у легенди; то су обично познати грчки и латински писци, путописи и итинерари. Многи картографи на Западу, не познавајући наше земље, користили су се једино оваквим изворима. Познат је списак аутора које је као извор навео Ортелијус у свом „Theatrum”-у. За наше земље од интереса су извештаји уз оригиналне карте, које је израдила Аустрија због турских ратова у 17 и 18 веку. Док су ови извештаји уз саму карту, па их је лакше оценити и њима се користити, теже ће бити са извештајима које су млетачки чиновници састављали за своју владу. Тешко је претпоставити, да се италијански, нарочито млетачки, картографи нису користили овим изворима.

Познато је, да не само што не постоји једна општа Историја Картографије, него ни поједине земље немају своје Историје Картографије, већ само за краће периоде. Узрок је тому што се изучавању питања из области ове дисциплине приступало са два различита гледишта: математског и географско-историског. Математичари су се интересовали само за математске елементе, за пројекцију и размер, а географи и историци највише за ситуацију. Тек у новије време обраћа се пажња обема групама поменутих картографских елемената подједнако, стога се и осећа већи напредак у Историји Картографије.

З н а ч а ј

Подвргавајући картографски материјал оваквој анализи, прикупићемо обилну грађу за историско-картографску синтезу, односно за Историску Картографију наших земаља. Ми ћемо на овај начин издво-

⁶⁾ Физиогеографски елементи на старим картама југословенских земаља. Гласник географског друштва, св. XVI, стр. 122—139.

јити само онај користан материјал с једне стране за Географију а с друге стране за Историју.

Већ при оцењивању и мањег броја карата уверићемо се, да је значај старих карата доста разноврстан, али да одабрани материјал, који корисно можемо употребити, није обилат у оној мери, колико на први поглед изгледа.

Сасвим је природно, да је значај ових испитивања у првом реду картографски. На старим картама претстављен је развитак свих елемената од којих се састоји једна географска карта. Пошто су тешкоће претстављања биле доста велике, то је развитак — како је већ наглашено, — дуго трајао. Због тога није без основе, ако се и по напретку у Картографији мери културно стање неког народа. Картографски елементи на старим картама наших земаља већ су испитани од других народа и мање је вероватно, да ћемо и ми наћи неки прилог општег картографског значаја. Прве снимљене карте наших земаља односе се на наше земље у Панонској Низизи. Снимање је почело у Панонској Низизи већ у 16 веку, а у Северној Србији почетком 18. Средства за снимање била су још примитивна. Нарочито у Северној Србији радило се скривајући се од Турака. Стога се у легендама ових карата каже, да су снимљене „mit dem Poussol und Uhr, verborgener Weise.“) На другој једној карти стоји: „Diese Carte ist gleich nach Eroberung Belgrad aufzunehmen angefangen und nach geordneter Gränze vollendet worden. Man hat so viele zeit zugellassen die vorhandenen Flüsse als Donau und Sau mit der Bussole und Uhr, die übrige Weite aber von Gebirg zu Gebirge mit dem Mastrolabio auf gezeichnet...“⁸⁾ Ове напомене најбоље нам сведоче о примитивности инструмената којима се вршило премеравање. Ни друге карте до краја 18 века нису снимљене бољим средствима.

Ни *физиогеографски значај* неће бити велики. Иако знамо, да се површина земљине коре непрестано мења, тај је процес у историско доба у толикој мери минималан, да се и не запажа, па се и не може картографски претстављати. Изузетак чине речни токови и обалске линије.

У нашим земљама било би интересантно утврдити на основу старих карата у колико су измењени речни токови у Панонској Низизи. Познате карте грофа Марсиљија⁹⁾ из прве половине 17 века претста-

⁷⁾ Carte der grossen Haupt-Strassen von Jagodin bis Constantinopel (a-o 1719 und 1720, оригинал у Патној архиви у Бечу K I a 1—1).

⁸⁾ Charta von dem Königreich Servien, soweit, solches siegreich erobert und von denen Türken nach dem Pozarowitzer Friedensschluss, abgetrennt... die Gränzen beyderseits geordnet worden 1718. Masstab von 6 Stunden. J. J. T. De Wittmann ex Georghausen delin. 1721, штампана карта у 3 сек., Патни архив у Бечу B III a 230.

⁹⁾ Graf Marsigli, Danubius Panono-Mysicus observationibus geographicis, astronomicis, hydrographicis, historicis, physicis perlustratus et in sex tomos digestus, Haag—Amsterdam 1726.

вљају цео ток Дунава. Вредност Марсиљијевих карата је због тога велика, што се оснивају на премеравању. А како из доцнијих времена има доста картографског материјала на основу премеравања, то би се могле утврдити промене у току Дунава и Саве за последњих 200 година. — Код других река неће то бити могуће, јер има мање података о њима, а многе теку кроз планинско земљиште, где река теже мења корито. Код многих река премеравање је мање савршено, јер су текле кроз ондашњу турску територију.

У погледу померања обалске линије није могуће постићи никаквог резултата. Иако је сигурно, да се наша обалска линија незнатно мења у историско доба услед абразије, те промене нису претстављене на старим картама, јер се такви детаљи могу утврдити једино тачним мерењем.

Највећа корист коју имамо од старих карата јесте *антропогеографско-историског значаја*. Сувишно је на овом месту одвајати ове две научне области, које често црпу из истог извора у разне сврхе.

На многим старим картама, у облику кратких бележака, наведена је легенда уз имена насеља. Из тих бележака дознајемо за њихова пређашња имена, нарочито у грчко и римско доба, број становника, понекад и верску поделу. Већ на римским итинерарима било је у обичају навођење удаљености до суседног насеља. Оваквих вести има и на картама у 18 веку. Ипак је на свим овим картама најбогатији, а врло често и једини извор топономастика. Многа имена насеља која су нестала или се нису очувала у писаним историским споменицима, очувала су се на овим старим картама. Вредност топономастике расте, иако се само о имену ради, особито за оне наше крајеве, који су били под Турцима, па стога о њима нема скоро никаквих историских података. Неки аутори су штампали коментар уз карту (н.пр. Меркатор) и тако карту попуњавали. Ту су наведени извори, врло често непознати. На тај начин дознајемо преко старих карата за географско-историске изворе, нарочито за описе земаља и путописе. Аустриским картама из 17 и 18 века, које претстављају наше Подунавље, Посавину и Северну Србију додати су извештаји који садрже разне вести, а понајвише о удаљености између насеља, о броју становника и верској подели, квалитету путева и мостова, изворима и др. Овакви извештаји су често драгоценији од саме карте; многе би требало преписати и штампати.

Путеви су уцртани већ на римским итинерарима, али их нема на средњовековним картама. У новом веку јављају се тек у 18 столећу. Како је Балканско Полуострво већ по свом географском положају од великог саобраћајног значаја, то је и развитак његових комуникационих линија од великог и разноврсног интереса. Пошто су карте 18 века, које претстављају наше северне земље, понајвише војничког карактера, то су путеви често главни елемент на њима. На овим картама има података о пловности река и о мостовима.¹⁰⁾

¹⁰⁾ В. опаску 7.

Планови градова биће основа за испитивања њихова топографског развитака.

Испитујући карте 18 века не би се смело мимоићи познато „Јозефинско снимање.“ Ове су карте у размеру 1:28.000, а снимљене су за време Јосифа II од 1764—1787. Приказана је читава ондашња Аустрија, па и наше данашње земље.¹¹⁾

Политичке границе су обично на овим картама уцртане. Велику пажњу треба обратити карти, коју је у 42 секције израдио познати картограф Милер, на којој су означене политичке границе утврђене у Карловачком миру 1699 год.¹²⁾ Нема сумње, да су овако утврђене границе тачне. Комисиски су утврђене и границе према Босни између Дрине и Уне год. 1718,¹³⁾ а између Босне и Хрватске Крајине 1789 год. На овим картама има већи број насеља и њихов је положај боље утврђен.

Поред ових напомена сваки ће испитивач наићи на велики број питања, која ће попунити овај кратки нацрт.

Како би се могао организовати рад на испитивању наше Историске Картографије?

У последње време географи и историци, појединачно и окупљени на конгресима, обраћају све већу пажњу Историској Картографији. Тако је III конгрес словенских географа и етнографа у Југославији 1930 год. донео одлуку, да словенске државе приступе издавању оригиналних и тешко приступних старих карата словенских земаља и обала. Интернационални конгрес географа у Кембриџу 1928 год. закључио је, да се у свим европским земљама изради инвентар старих карата, па да се пробране карте штампају по угледу на Monumenta Italiae cartographica, које је издао Р. Алмађа, професор римског универзитета. Први интернационални конгрес за Историску Географију, одржан у Белгији 1930 год., изабрао је комисију, којој је ставио у задатак, да утврди, у којим се европским архивама и библиотекама налазе старе карте 17 и 18 века.

Од Петра Матковића на овамо ретко се ко код нас бавио скупљањем и изучавањем старих карата. Потпомогнут од Аустралијанске задужбине и Српске Краљ. Академије наука, ја сам у последње време радио, у нашој држави и на страни, на прикупљању и изучавању старих карата о нашим земљама. Радећи на том послу стекао сам искуство и дошао до уверења, да није довољно само исписивање наслова и описивање карата, него их *истодобно* треба и критички испи-

¹¹⁾ E. Oberhummer. Österreich Ungarn im Kartenbild der Renaissance. Mitt. d. Geogr. Gesell. in Wien, 1907, стр. 98.

¹²⁾ Austriaco-Ottomanica confinia. (У Националној библиотеци у Бечу, картогр. од. С. Р. Min. 85.

¹³⁾ Ib. 408.

тати, иначе би се требало на исти посао враћати два пута. Али, како је број старих карата, на којим су претстављене наше земље, доста велики, то рад на исписивању наслова и оцењивању старих карата не може да савлада појединац. Као кратко упутство изнео сам у горњим редовима чему у том послу треба обраћати нарочиту пажњу, т.ј., што је заправо задатак Историске Картографије, и у чему је њен значај. Али тешкоћа није само у великом броју старих карата, него и у томе, што су оне раштркане по разним европским библиотекама и архивама, јавним и приватним. Стога сам мишљења, да тај рад не би тако брзо и добро успео, ако не би нарочито био организован. Јасно је, да радове ове врсте, не може нико други, бар код нас, преузети, него Академије, јер нико нема материјалних средстава за то.

Велике збирке старих карата у архивама и библиотекама, код нас и на страни, углавном су нам познате. Нема сумње, да ће и појединци, власници таквих карата, радо дозволити изучавање, кад то затражи једна институција као што је Академија наука. Да се уштеди и у времену и у материјалним издацима, требало би испитивати сваку збирку засебно и то најпре оне у нашој земљи, а затим оне на страни. Рад у збиркама на страни био би лакши и бржи, јер ће се тамо наићи сигурно на материјал, који је већ познат из домаћих збирака с једне стране, а с друге већ одабрани материјал у домаћим збиркама биће основа за проучавање новог материјала, утврђеног у збиркама на страни и обратно.

Поред већ изнетих напомена о свакој карти, треба одвојити нештампане карте од штампаних. Доба би требало такође ограничити; мислим, да би најбоље било узети као крајњу границу годину првог премеравања у 19 веку.

На тај начин добиће се доста јасна слика о картографском материјалу, који се односи на наше земље. Упоредивањем целокупне грађе, неће бити тешко изабрати материјал од вредности. Биће најбоље, ако се за ту прилику остави и питање што од пробраног материјала треба да се публикује. Тада ће се моћи приступити и решавању питања о штампању старих карата. Међутим треба да напоменем, да код нас већ постоји једна збирка старих карата, коју издаје, у мојој редакцији, Географско друштво на универзитету у Београду. Ту су изнесени само главни типови карата до краја 16 века. Пре него се одлучи, које ће се карте репродуковати после године 1600, треба се добро упознати са материјалом, који је доста обилан. Резултати целокупног рада на пољу Историске Картографије показаће нам, да ли ће бити и код нас потребно, поред поменуте збирке Географског Друштва, издавати *Monumenta Carthographica*.

Многе земље публикују већ своје картографске споменике, али, колико знам, нигде нису издани у целини. Код многих народа у овом питању одлучује и једна друга важна чињеница. Они су имали својих сународника картографа, који у Историји Картографије заузимају прво место. Издавањем картографских споменика указују дотични

народи на своје прилоге општој Картографији. Иако ми немамо тако сјајних звезда на небу опште Картографије, ипак је и код нас забљештао понекад по који метеор. Влчић Дубровчанин, Колунић-Рота Шибеничанин, Руђер Бошковић, па Саски, Орфелин, Бугарски, многи наши геодети у аустриској картографској служби и многи други¹⁴⁾ урадили су на картографском пољу ипак толико, да њихов рад заслужује да буде приказан у једном зборнику југословенских картографа.

Како би рад на Историској Картографији наших земаља био успешнији и бржи, мислим, да неће бити на одмет, ако, овом приликом, упозорим на веће збирке старих карата о нашим земљама у нашој држави и на страни.

У Географском институту универзитета у Београду постоји колекција штампаних карата, коју је прикупио Ј. Цвијић; она је после његове смрти попуњена фотографијама из Британског музеја. Народна и општинска библиотека имају такође своје збирке карата. Велика збирка старих карата налази се у Народном музеју (археолошко од.) и графичком одељењу универзитета у Загребу; у овој последњој збирци сачуван је Валвазоров атлас из год. 1685. У Историском семинару у Љубљани има један примерак карата Јозефинског снимања. Мањи број карата својина је библиотеке Археолошког музеја у Сплиту. Нема сумње, да постоји још много старих карата и атласа у другим библиотекама.

На страни долазе у обзир у првом реду Беч и Италија. У Бечу су карте о нашим земљама сачуване у Ратној архиви и у Националној библиотеци (картографско одељење). У обема збиркама има велики број карата из 17 и 18 века. Ове карте су већим делом оригиналне и само су неке публиковане.¹⁵⁾ У Италији има карата о нашим земљама на многим местима: у Венецији, Болоњи, Милану, Фиренци, Риму, Напуљу и Трсту. Наслови ових карата познати су нам из зборника које Италијани издају приликом својих географских конгреса. Карте, које се чувају у Британском музеју, већ сам споменуо. Врло је вероватно, да и у Паризу и у другим већим библиотекама има старих карата о нашим земљама. Велика збирка старих атласа постоји у Дрездену.

Исто је тако велики број старих *планова наших градова*. Географски институт универзитета у Београду, Општинска и Народна библиотека у Београду имају велике збирке планова Београда. У археолошком одељењу Народног музеја у Загребу налазе се планови Загреба, Дубице, Брибира, Винковаца, Задра, Шибеника, Дубровника, Котора, Бакра, Новог, Ниша, Земуна, Београда, Шапца, Сигета, Сења, Вараждина, Ваљева, Осијека, Панчева, Градишке и многих других насеља.

¹⁴⁾ Др. Н. Радојчић, Географско знање о Србији почетком 19 века. Посебна издања Географског Друштва у Београду, св. 2, 1927.

¹⁵⁾ Штампане карте од краја 18 века описао је: Haart v. Hartenthurm: Die Kartographie der Balkan—Halbinsel im XIX Jahrh. Mitt. d. Militär Geogr. Instituts, Wien 1901, 1902.

У Бечу нисам прегледао збирку планова у Ратној архиви, него само у Националној библиотеци; тамо се налазе планови: Бихаћа, Брода, Бакра, Карловца, Градишке, Осијека, Петроварадина, Пожеге итд., поред новијих слика наших приморских градова.

И. Синдик

ZUSAMMENFASSUNG

ÜBER DIE AUFGABE UND BEDEUTUNG DER HISTORISCHEN KARTOGRAPHIE

Ebenso wie der Internationale Geographenkongress in Cambridge (1928) und der erste Internationale Kongress für Historische Geographie in Belgien (1930), hat der III Kongress der slavischen Geographen und Ethnographen in Jugoslavien (1930), den Beschluss gebracht, dass alle slavischen Länder auf die Ausgabe alter originellen und schwer zugänglichen Karten übergehen. Da das kartographische Material über die jugoslawischen Länder in verschiedenen europäischen Bibliotheken und Archiven zerstreut und das Überprüfen desselben mit verschiedenen Schwierigkeiten verbunden ist, der Verfasser ist der Meinung, dass es zur Lösung dieser Aufgabe eine besondere Organisation notwendig ist, andererseits, dass jeder Mitarbeiter ins klare gesetzt sein soll, worin eigentlich die Aufgabe der Historischen Kartographie besteht. Zu diesem Zweck empfiehlt der Verfasser, jede alte Karte der gründlichen Analyse, d. h., jedes kartographische Element einer allgemeinen Kritik zu unterziehen. Dadurch wird es gelingen die Beziehungen einer Karte zu älteren und den Einfluss auf die späteren festzustellen. Es ist dabei besonders zu achten das gleiche Interesse den mathematischen wie den geographisch-historischen Elementen zu widmen. Denn es ist oft geschehen — und das ist eine der Ursachen, warum bis jetzt noch nicht eine allgemeine Geschichte der Kartographie vorhanden ist —, dass sich die Mathematiker und Geodäten nur für die mathematischen Elemente (Projection, Massstab) und die Geographen und Historiker für die Situation der Karten interessiert haben.

Nebst einer kurzen Andeutung über die Bedeutung der alten Karten für die Kartographie, Anthropogeographie und Geschichte, führt der Verfasser die wichtigsten Kartensammlungen in Jugoslavien, wie im übrigen Europa an.

I. Sindik